

Ášši 46/08

Sámedikki dásseárvodoaibmaplána 2009-2013

Arkiivaáššennr..
07/5348

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	14.10.08	R 089/08
Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi	12.11. – 13.11.08	014/08
Sámedikki dievasčoahkkinn	25. - 28.11.08	46/08

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.11.08 dii. 16.05.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggeráđi doarju Sámediggi dásseárvodoaibmaplána 2009-2013.

Višuvdna

Dásseárvosaš sámi servodat gos nissonolbmui ja almmáiolbmui leat seammalágan vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat.

Álggahus

Sámediggi bargá dan eavttu vuodul ahte Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sámiid ja dážaid. Goappašiin álbmogiin leat seammalágan vuoigatvuođat ja vuordámušat ovddidit sin kultuvrra ja giela. Min bajimuš politiikka ja min višuvnnat sámi servodagas leat vuodđuduvvon vuoigatvuođaide mat mis leat sápmelažžan, álbmogiin ja eamiálbmogiin. Min ulbmilin lea leamaš ovddidit árvvuid nugo ovttárvosašvuohta, dásseárvu, solidaritehta ja ráfálaš ovttaseallin álbmogiid gaskka. Ulbmilin lea eastadit negatiivvalaš vealaheami ja oazžut áigái duohta dásseárvosaš meannudeami.

Mii sáhttit dadjat ahte sámpolitiikka lea sáhka dásseárvopolitiikka birra. Sámpolitiikka ja dásseárvopolitiikka leat hui ollu vuodđuduvvon seamma ideologijai mas ulbmilin lea ovttaárvosaččat meannudit ovtta dahje guokte prinsihpas dásseárvosaš beali. Dat sáhttet leat sámit dahje dážat, almmáiolbmot dahje nissonolbmot, nuorat dahje boarrásat, homofiillat dahje heterofiillat. Sámpolitiikka galgá vuhtii váldit ja searvadahttit buot beliid.

Sámedikki doaimma vuodđun leat dásseárvu ja ovttaárvosašvuhta. Danne áigu Sámediggi ovdánahttit dásseárvvu ja ovttaárvosašvuoda beroškeahhtá sohkaabealis, etnalašvuodas ja seksuálalaš sojus. Dásseárvu goská buot servodatsurggiide ja galgá danne leat heivehuvvon oassin Sámedikki barggus.

Sámi servodagas leat dásseárvohástalusat unnán systemáhtalaččat dutkojuvvon. Dat dattetge ii berre hehttet min evttoheames konkreta strategiijaid ja doaibmabijuid dáláš máhtolašvuoda vuodul sámi álbmoga gaskkas. Deatalaš lea ahte Sámediggi searvá dásseárvodigáštallamii buot dásiin, seammás go bidjá dásseárvvu sámi servodagas almmolaš áššelistui.

Dainna doaibmaplánain háliida Sámediggi addit signálaid ahte bargu dásseárvvuin ja dásseárvosašvuodain lea bajás vuoruhuvvon. Eanemus guovddáži biddjojuvvo sohkaabdásseárvu, seammás go homofiillaid ja lesbaid dili ja veahkaváldi lagaš birrasiin biddjojuvvo áššelistui.

Doaibmaplánas biddjojuvvojit guovddáži golbma ángiruššansuorggi: Dásseárvu sohkaabealiid gaska, gierdavašvuhta iešguđetgelágan seksuála sojuide ja veahkaválddi eastadeapmi lagaš birrasiin. Dáid ángiruššansurggiid siskkobealde leat dasto hábmejuvvon ulbmilat, strategiijat ja doaibmabijut. Muhtun doaibmabijuid sáhtta álggahit dakkaviđe, go fas eará doaibmabijut gáibidit systemáhtalaš ja guhkes áiggi miellaguottuid duddjonbarggu.

Sámediggerádis lea ovddasvástádus doaibmabijuid čuovvoleamis. Muhtun surggiin sáhtta Sámediggi ieš váldit ovddasvástádusa čađaheamis, go fas eará surggiin gáibiduvvojit ángiruššamat ovddasvástideaddji eiseválddiid beales. Sámediggi čujuha ahte lea dárbu ollislaččat ángiruššat ovddasvástideaddji eiseválddiid guovdu.

Vuodđu doaibmaplánii

Jagi 2002 rájes lea Sámediggi ovddidan oktiibuot vihtta dásseárvopolitiikkalaš čilgehusa main dásseárvu lea leamaš guovddáži. Čilgehuseid váldoulbmilin lea leamaš bidjat guovddáži hástalusaid mat čatnasit dásseárvui sámi servodagas.

Sámediggi lei 2007:s mielde lágideamen davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánssa, Sámis, man fáddán lei fápmu ja fámuhisvuhta sohkaabealperspektiivvas.

Ángiruššansurggiid identifiseren doaibmaplánas lea earret eará váldán vuolggasaji ovddit čilgehusein ja čielggadusein Sámedikkis ja raporttas Sámis – Davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánssa. Sámi organisašuvnnat mat barget dásseárvoaššiguin leat maddái buktán rávvagiid/árvalusaid doaibmaplánii.

Deatalaš lea maddái ahte Sámedikkis ovttas gehččet dásseárvvu rájárastá perspektiivvas. Sámi parlamentáralaš ráddi ávžžuha áigodaga 01.11.08 - 31.12.10 doaibmaplánastis Sámedikkiid ráhkadit dásseárvodoaibmaplána.

Ángiruššansuorgi 1: Dásseárvu sohkabeliid gaskka

Váldoulbmil: Dásseárvu galgá heivehuvvot buot politihkkasurrggiide Sámedikki barggus.

Sámediggi berre čájehit buori ovdagova dásseárvvu oktavuodas. Dán Sámedikki áigodagas lea Sámedikkis measta dásásaš sohkaballeovddastus välljejuvvon áirasiid gaskka. Dattetge lea ain ollu maid ferte bargat ovdalgo dásseárvu lea ollásit heivehuvvon Sámedikki doaimmas. Sámedikki legitimatehta juksamis sámi álbmoga gaskkas, lea deatalaš ahte sámepolitihkka guoská sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid. Ii leat doarvái dušše čujuhit dásásaš ovddastupmái sohkabeliid gaskka stivrrain ja ráđiin. Áššesurrggiin ja áššiid vuoruhemiin, galgá maiddái leat čielga dásseárvoprofiila.

Nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskasaš dásseárvvu oktavuodas lea sáhka iešmearrideames, vuoiggalašvuodas ja ovttáárvosašvuodas, sihke oktasaččat ja individa dásis. Nissonolbmuidin ja almmáiolbmuidin galget leat seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát buot servodatsurrggiin. Individaid ja guđet guimmiideamet gudnejahttin lea deatalaš dán oktavuodas. Duohta dásseárvvu juksamis sáhtta muhtumin leat dárbu álggahit iešguđetlágan doaimbajuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid várás.

Oasseulbmil 1: Dásseárvobargu galgá guoskat goappašiid sohkabeliide

Dásseárvu áddejuvvo dávjá nissonáššin. Okta stuorámuš hástalusain ovddosguvlui lea oazžut ovdan ahte dásseárvvus galget searvadahttojuvvo goappašat sohkabealit. Goappašiidin sohkabeliidin lea ovddasvástádus. Nissonolbmot fertejit čáhkket saji albmáide dásseárvobarggus dego ovttáárvosaš beallin iige vuostebeallin. Albmát fertejit searvat dásseárvobarggu eavttuid láchimii servodagas.

Strategiija: Sámediggi galgá searvat aktiivvalaččat dásseárvopolitihkalaš ságastallamii

- Doaimbajut:
- Sámediggi galgá čalmmustit nissonbeaivvi
 - Sámediggi galgá ovddidit oainnuid buot dásiin dásseárvoságastallama oktavuodas
 - Sámediggi galgá viidáset ovddidit gulahallama organisašuvnnaiguin mat barget dásseárvosášiiguin

Strategiija: Buot áššemeannudemiin ferte árvvoštallat čuhcetgo áššit nissonolbmuid ja almmáiolbmuid sierraláhkai

- Doaimbajut:
- Sámediggi ferte ovddidit dagaldumiid plána- ja dieđáhusbargui man oktavuodas dásseárvu lea heivehuvvon oassi
 - Sámediggi ferte buoridit iežas fágalaš gelbbolašvuoda dásseárvvus

Strategiija: Bargat dan badjelii ahte sámi giella- ja kulturgelbbolašvuodta heivehuvvo Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji doaimmas

- Doaimbajut:
- Sámediggi ferte ásahit bissovaš čoačkkimiid Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddjiin
 - Sámediggi ferte leat mielde váikkuheamen ahte áittardeaddji kantuvrras sihkkarastojuvvo sámi gelbbolašvuodta

Oasseulbmil 2: Ovddastusa sihkkarastin goappašiid sohkabeliide stivrrain ja luohttámušdoaimmain

Sámi servodagain oppalaččat, ja Sámedikkis eandalit, lea deatalaš atnit guovddázis ovttadásásaš sohkaballeovddastusa stivrrain ja doaimmain buot dásiin. Dásásaš mieldeváikkuheapmi doppe gos

politiikkalaš mearrádusproseassat álggahuvvojit lea sávahahtti sihke vuoiggalašvuoda vuodul ja sávdadaga vuodul sáhttit ávkkástallat olmmošlaš resurssaiguin buoremus lági mielde.

Strategiija: Dásseárvosaš sohkabealovddastus sámediggeválgalisttain

- Doaibmabijut:
- Sámediggi ferte bisuhit gáibádusa listabiddjiide ahte lea unnimusat 40 – 60 % sohkabealovddastus
 - Sámedikki politiikkalaš doaibma ferte organiserejuvvot nu ahte maiddá olbmot geain lea fuolahusovddasvástádus sáhttet searvat

Strategiija: Sámediggi ferte ain joatkit politiikkainis dásseárvosaš sohkabealleovddastusain stivrraide ja luohttámušdoaimmaide nammadeami oktavuodas

- Doaibmabijut:
- Váltonjuolggadussan ferte leat ahte ásaheamain mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikki bušeahta bokte galgá unnimusat leat 40-60 ovddastus stivrrain
 - Sámedikki lávdegottit galget rahčat dásseárvosaš sohkabealovddastusa hárrái

Oasseulbmil 3: Eanet sohkabeliid dáfus ceahkkálastojuvvon bargoeallin

Sámi guovlluin ealáhuseallin lea sohkabealjuogu mielde. Iskkadeamit čájehit ahte nissonolbmuid ásaheamit leat duoji, bálvalusaid ja gávppi, ja kultuvrra/eaktodáhtolaš surggiid siskkobealde go gas almmáiolbmuid ásaheamit leat mátkkoštusa, boazodoalu ja guolástusaid siskkobealde. Nissonolbmot ja almmáiolbmot válljejit sierralágan ealáhuseallimis. Eaktun gievrass ealáhuseallimii lea dat ahte oččoduvvo eanet ceahkkálastojuvvon bargomárkan mas lea stuorát govdotat doaimmaid dáfus.

Sámi vuoddoealáhuseain nugo boazodoalus, eanandoalus ja guolástusas lea áiggiid čađa nissonolbmuid rolla dađistaga hedjonan. Ealáhuseallin struktuvradoaibmabijut ja reguleremat leat dagahan ahte nissonolbmuid barggut eai leat doarvái oainnusmahttojuvvon. Dasto eai leat čálgoortnegat láchčojuvvon nu ahte vuoddoealáhuseain almmáiolbmot sáhtášedje leat fuolahusolmmožin.

Nissonolbmuid geain lea alla oahppu, berre geassit eanet mielde innovašuvdnii ja ođđabuvttadeapmái. Earret eará lea deatalaš oažžut ásaheamain dakkár máhtto- ja kulturbargosajiid main lea viiddis márkan ja mat eai leat sorjaveččat almmolaš veahkis.

Sámi guovlluid skuvllaid logut čájehit ahte gánddaid dáfus heaitinproseanta lea stuoris joatkkaskuvllain. Dát dagaha bonju sohkabealjuogu gelbbolašvuoda ektui sámi servodagas.

Strategiija: Sámedikki váikkuhangaskaoamit fertejit heivehuvvot goappašiid sohkabeliid várás

- Doaibmabijut:
- Sámedikki doarjjaortnegat evaluerejuvvot ja ođasmahttojuvvojit sohkabealperspektiivvas

Strategiija: Nissonolbmuid riektedilli ja sadji vuoddoealáhuseain ferte nannejuvvot ja buktojuvvot oidnosii

- Doaibmabijut:
- Sámediggi ferte šiehtadallamiin stáhtalaš eiseválddiiguin bargat dan badjeli ahte nissonolbmuid formála sajádat boazodoalus nanosmahttojuvvo
 - Sámediggi ferte álggahit nissonolbmuid sajádaga evaluerema eanandoalus, boazodoalus ja guolástusain
 - Sámediggi áigu oktavuodas stáhtalaš eiseválddiiguin bargat dan badjeli ahte čálgoortnegat vuoddoealáhuseain heivehuvvojit goappašiid sohkabeliide

Strategiija: Sámediggi áigu movttiidahttit gánddaid ollásit čađahit joatkkaskuvlla

- Doaibmabidju: • Sámedikki oahppaplánabarggus ferte vuhtii váldit nuorra sámi gánddaid gálggaid ja gelbbolašvuoda ja viidáset bargat dan vuodul.

Oasseulbmil 4: Dásseárvoperspektiiva implementerejuvvo vuoigatvuodabarggus

Sámedikki barggus vuoigatvuodaiguin ja iešmearridemiin biddjojuvvojit deatlaš struktuvrrat sámi servodaga ovddidanbargui. Dán barggus leat ávnnaslaš vuoigatvuodát deattuhuvvon. Dat mearkkaša vuoigatvuodát eatnamiidda ja čáziide, ja dáid guovlluid resurssaide. Vuoigatvuodabarggus ferte ávnnaskeahces vuoigatvuodáid eanet deattuhit. Das lea sáhka vuoigatvuodas muitalit iežas historjjá birra, hállat iežas giela, doaimmahit iežas kultuvrra, meroštallat iežas oahpahusa sisdoalu ja hálddašit iežas kulturmuittuid.

Vuoigatvuodabarggu joatkimis Sámedikkis lea hui deatlaš ahte areálahálddašeamis lea dásseárvoperspektiiva. Sámedikki biras- ja areálapolitihka ovddideamis berrejit árbevirolaš máhtolašvuoda fievrrideapmi boahhte buolvvaide ja dálkkádatrivdadusaid váikkuhusat searvadahttojuvvot deatlaš faktuvran. Árbedieđuid suodjaleapmi ferte leat guovddázis dán barggus.

Strategiija: **Bargat dan badjeli ahte sohkaealperspektiiva heivehuvvo bargui ávnnaslaš kulturvuoda vuoigatvuodaiguin**

- Doaibmabidju: • Sámediggi áigu ávžžuhit ahte Finnmárkkukommišuvdna lea dihtomielaš sohkaealperspektiivva ektui barggus kárteđettiin dáláš vuoigatvuodáid
- Sohkaealperspektiiva heivehuvvo Sámedikki biras- ja areálapolitihkas

Strategiija: **Ávnnaskeahces vuoigatvuodáid sajádat ja máhtolašvuoha dan birra ferte nannejuvvot ja sihkkarastojuvvot seamma dásis ávnnaslaš vuoigatvuodaiguin**

- Doaibmabidju: • Sámedikki vuoigatvuodabarggus fertejit maiddá ávnnaskeahces vuoigatvuodát heivehuvvot

Ángiruššansuorgi 2: Gierdavašvuoha sierralágan seksuála sojuide

Ulbmil: Homofiillaid ja lesbaid dohkkeheapmi ja gierdavašvuoha sin ektui

Sámi servodagas lea unnán rabasvuoha eará seksuála sojuid ektui go heterofiila. Ollu homofiillat ja lesbaid ballet čájeheames sin soju dainna baluin ahte makkár reakšuvnnaid sii ožžot servodagas. Ovdagáttuid vuodđun leat dávjá dieđuid váilun. Danne ferte Sámediggi mannat ovddabealde ja ovdánahttit dohkkeheami ja gierdevašvuoda sámi servodagas iešguđet seksuála sojuide.

Strategiija: **Sámediggi ferte aktiivvalaččat searvat miellaguottuid duddjojeaddji bargui homofiillaid hárrái**

- Doaibmabidju: • Viidáset ovddidit gulahallama homofiillaid ja lesbaid organisašuvnnaiguin
- Sámediggi ferte aktiivvalaččat háhkat eanet máhtolašvuoda homofiillaid ja lesbaid dili birra

Ángiruššansuorgi 3: Veahkaválddi eastadeapmi lagaš birrasiin

Ulbmil: Sihke nissonolbmui ja almmáiolbmui galgá leat vuoigatvuoha eallit veahkaválddi ja áitagiid haga ja mánáin galgá leat vuoigatvuoha bajásšaddat veahkaválddi ja balu haga.

Veahkaváldi lagaš birrašiin čuoheá garrasit ja das leat suorggahahtti váikkuhusat sidjiide geaidda dat čuoheá. Dán lágan veahkaváldi sáhtta čuohecat mánáide, nisssonolbmuid ja almmáiolbmuid buot agiin, ja sihke nisssonolbmot ja almmáiolbmot sáhttet leat veahkaválddálaččat. Dattetge čuoheá nisssonolbmuid ollu eanet go almmáiolbmuid dat eanemus suorggahahtti veahkaváldi. Danne lea erenoamáš deatalaš bidjat guovddáži dan veahkaválddi maid albmát dahket nissoniid ektui. Mánát geat vásihit veahkaválddi ruovttuin, gártet sakka gillát. Norga lea guorrasan ON mánáidkonvenšuvdnii ja lea geatnegahttojuvvon suodjalit mánáid juohkelágan veahkaválddi vuostá.

Hui deatalaš lea čielggasmahttit ahte almmolašvuodas lea ovddasvástádus veahkaválddis mii dáhpáhuvvá ruovttuin. Justiisa- ja politiijadepartemeanta lea ráhkadan doaibmaplána áigodahkii 2008 - 2011 veahkaválddi birra lagaš birrašiin. Dát plána lea mielde ja lea vuodđun Sámedikki bargui.

Strategiija: Nanosmahttojuvvon veahkkeapparáhta sámi giela ja kultuvrra vuodul juohkelágan veahkaválddálašvuoda várás lagaš birrašiin

- Doaibmabijut:
- Sámi mánáid riektesihkarvuotta ja vuoigatvuodát fertejit gozihuvvot mánáidviesu bokte
 - Bargat dan badjelii ahte lea nanosmahttojuvvon veahkkeapparáhta olbmuid várás geat gillájit veahkaválddi
 - Bargat dan badjelii ahte láchčojuvvo dikšunfálaldat veahkaválddálaččaide sámi servodagas

Raporteren ja ekonomalaš váikkuhusat

Sámedikki dásseárvodoaibmaplána 2009 – 2013, čuovvovuođo Sámedikki jahkásaš bušehtaid bokte áigodagas. Jahkásaš bušehtain mearriduvvo man ollu ruđat galget várrejuvvot dásseárvodoaibmabijuide. Buot strategiijat mat leat doaibmaplánas eai gáibit ekonomalaš resurssaid. Dásseárvopolitihkalaš čielgehusaid ovddideami oktavuodas ja jahkedieđáhusa bokte, dieđihuvvo makkár doaibmabijut ja proseassat leat álggahuvvot sierranas strategiijaid oktavuodas mat leat doaibmaplánas.

Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti árvalus:

Álggahus

Lávdegoddi lea meannudan Sámedikki doaibmaplána 2009-2013. Višuvdnan lea dásseárvosaš sámi servodat mas nisssonolbmui ja almmáiolbmui leat dásseárvosaš vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát. Sámediggi galgá oččodit ovttadásseárvosašvuoda ja dásseárvvu beroškeahhtá sohkahealis, čearddalašvuodas ja sekuálalaš sojus. Ovttadásseárvosašvuotta guoská buot servodatsurggiide ja galgá leat oassin Sámedikki bargus.

Mearkkašumit:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Majjen Ristiina M. Eira, John Harald Skum, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Henry Hogmo ja Jarle Jonassen, Bargiiddellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahtut Elisabeth H. Guttorm, Inger Jørstad, Vibeke Larsen ja Marianne Balto, Čielga sámi jiena (ČSJ) lahttu Jánoš Trosten ja Sámit Máttá-Norggas (SBS) lahttu Johan Mikkel Sara, deattuhit ahte dásseárvu- ja vealahaneastadanbargu boahhteáiggis galgá vuodđuduvvot ásahealaččat sámi gelbbolašvuodabirrasii.

Lávdegoddi čujuha dán oktavuodas St.diedáhussii 28 (2007-2008) Sámepolitihkka, kapihtal 4.4 strategijjat ja doaibmabijut, mas ráđđehus dadjá ahte(sitáhtta):

Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddjis galgá leat gelbbolašvuohta maiddá sámi áššiin. Sihkkarastin dihtii ahtá áittardeaddjis lea bistevaš ovttasbargi sámi birrasis dásseárvo- ja mánggadáfotvuodagažaldagain, áigu ráđđehus ovttrasáđiid Sámedikkiin láchit dilálašvuođaid dasa ahte sáhtta ášahuvvot virgi mii čatnasa dan sámi birrasii, mii bargá dakkár áššiiguin. Bargu galgá čadahuvvot ovttrasáđiid Sámedikkiin.

Sámediggi galgá plána mielde meannudit doaibmaplána dásseárvvu birra sámi servodagas 2009 giđa. Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta sáhtta veahkehit fágalaččat ja ekonomalaččat plána strategalaš doaibmabijuid oktavuodas.

Lávdegoddi lea duhtavaš go ráđđehus deattuha dan ahte nannet barggu eastadit vealaheami sámi servodagas, ja rávve ahte ášahuvvo orgána mii fuolaha duodáštusa ja diehtujuohkima dásseárvvu ja vealaheami eastadeami birra sámi servodagas. Seamma orgána sáhtta maiddá fuolahit goziheami ja raporterema dan birra. Danne rávve lávdegoddi ahte Gáldu biddjojuvvo dat bargosuorgi, ja viidáseappot ahte Gáldu čadnojuvvo Sámi allaskuvlii vai Gáldu ášahussan maiddá sáhtta leat mielde dán dutkandoaimmas.

Lávdegoddi čujuha dasa ahte Gáldu - álgoálbmogiid gelbbolašvuođaguovddáža lea norgga ráđđehus ášahan Guovdageidnui. Gelbbolašvuođaguovddáža ulbmil lea eanedit máhtu ja áddejumi álgoábmotvuoigatvuođaid ja sámi vuoigatvuođaid birra. Lávdegoddi deattuha seammás ahte Gáldu guovddášdoaimma ja iehčanasvuohta ferte sihkkarastojuvvot.

Evttohus:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Majjen Ristiina M. Eira, Jon Harald Skum, Rita-Alise Porsanger, Tone Finnesen, Kjersti Myrnes Balto, Henry Høgmo ja Jarle Jonassen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeu (Bb) lahtut Elisabeth H. Guttorm, Inger Jørstad, Vibeke Larsen ja Marianne Balto, Čielga sámi jiena (ČSJ) lahttu Jánoš Trosten ja Sámit Máttá-Norggas (SMN) lahttu Johan Mikkel Sara, evttoha čuovvovačča:

Rievdadusat ráđi árvalusas:

Ođđa vuosttaš cealkka: Sámediggi doarju Sámedikki dásseárvvodoaibmaplána 2009- 2013

Oasseulbmil 1: Dásseárvobargu galgá guoskat goappašiid sohkabeliide
Sihkkut vuosttaš cealkkaoasi mañimus cealkaga

Lasseevttohus:

Oasseulbmil 2 vuolde: Ovddastusa sihkkarastin goappašiid sohkabeliide stivrrain ja luohttámušdoaimmain

Strategiija: Dásseárvosaš sohkbealovddastusa sámediggeválgalisttain

Ođđa doaibmabidju:

Sámediggi ferte movttiidahttit nisssonolbmuid ođđasis válljejuvvo ja váikkuhit dasa ahte šaddá ahkearuheapmi sohkabeliid gaskkas, dakkár oktavuodas berre nuorra albmáid ávžžuhit oassálastit.

Oasseulbmil 3 vuolde: Eanet sohkabeliid dáfus ceahkkálastojuvvon bargoeallin

Strategiija: Sámedikki váikkuhangaskaoamit fertejit heivehuvvot goappašiid sohkabeliid várás

Ođđa doaibmabidju:

Nisssonolbmot ávžžuhuvvojit erenoamážit ohcat

Oasseulbmil 4 vuolde: Dásseárvoperspektiiva implementerejuvvo vuoigatvuođabarggus

Ođđa strategiija:

Dásseárvo- ja vealahaneastadanbargu ferte vuodđuduvvot ásahtalaččat sámi gelbbolašvuodabirrasii.

Ođđa doaibmabijut:

Sámediggi ferte váikkuhit dasa ahte ásahtuvvo orgána mii diehtujuohkima ja duodásteami bokte ovddida dásseárvvu ja vealaheami easteadeami sámi servodagas.

Sámediggi ferte váikkuhit dasa ahte ásahtuvvo orgána mas lea ovddasvástádus dásseárvo- ja vealahangažaldagaid goziheamis ja raporteremis sámi servodagas.

Strategiija "Bargat dan badjeli ahte sámi giella- ja kultur....." ja doaibmabijut dan vuolde sirdujuvvojit 1. oasseulbmilis 4. oasseulbmili.

Ángiruššansuorgi 2: Gierdevašvuolta sierralágan seksuála sojuide

Ođđa doaibmabidju:

Sámediggi ferte álggahit kampánnja mii hukse guottuid rabasvuoda birra

Sámediggi ávžžuha organisašuvnnaid bidjat sierranas seksuála sojuid áššelistui

Eanedit máhtu ja álggahit dutkama guottuid/vealaheami birra

Lávdegotti ráva:

Lávdegottis eai leat muđui makkárga mearkkašumit dahje evttohusat áššái ja rávve Sámedikki dohkkehit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusevttohusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 29 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	John Harald Skum, áššejođiheaddji	Jørn Are Gaski
		Aili Keskitalo
2	Elisabeth Hegge Guttorm	Kirsti Guvsám

3	Kirsti Guvsám	
4	Ronny Wilhelmsen	Jørn Are Gaski
5	Tor Mikalsen	Aili Keskitalo
6	Sigrun Rasmussen	
7	Jørn Are Gaski	
8	Aili Keskitalo	Egil Olli
		Kirsti Guvsám
		Magnhild Mathisen
	Aili Keskitalo	
9	Berit Oskal Eira	Aili Keskitalo
	Berit Oskal Eira	
10	Kirsten Appfjell-Eira	
11	Terje Tretnes	Aili Keskitalo
	Terje Tretnes	
12	Egil Olli	Aili Keskitalo
	Egil Olli	
13	Willy Ørnebakk	Ann-Mari Thomassen
		Aili Keskitalo
	Willy Ørnebakk	
14	Kirsti Guvsám	
15	Kirsten Appfjell-Eira	
	John Harald Skum	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi doarju Sámedikki dásseárvodoaibmaplána 2009-2013.

Višuvdna

Dásseárvosaš sámi servodat gos nissonolbmui ja almmáiolbmui leat seammalágan vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát.

Álggahus

Sámediggi bargá dan eavttu vuodul ahte Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sámiid ja dážaid. Goappašiin álbmogiin leat seammalágan vuoigatvuodát ja vuordámušat ovddidit sin kultuvrra ja giela. Min bajimuš politihkka ja min višuvnnat sámi servodagas leat vuodđuduvvon vuoigatvuodaide mat mis leat sápmelažžan, álbmogin ja eamiálbmogin. Min ulbmilin lea leamaš ovddidit árvvuid nugo ovttárvosašvuolta, dásseárvu, solidaritehta ja ráfálaš ovttaseallin álbmogiid gaskka. Ulbmilin lea eastadit negatiivvalaš vealaheami ja oazžut áigái duohta dásseárvosaš meannudeami.

Mii sáhttit dadjat ahte sámeapolitihkas lea sáhka dásseárvopolitihka birra. Sámeapolitihkka ja dásseárvopolitihkka leat hui ollu vuodđuduvvon seamma ideologiiijai mas ulbmilin lea ovttárvosaččat meannudit ovttá dahje guokte prinsihpas dásseárvosaš beali. Dat sáhttet leat sámit dahje dážat, almmáiolbmot dahje nissonolbmot, nuorat dahje boarrásat, homofiillat dahje heterofiillat. Sámeapolitihkka galgá vuhtii váldit ja searvadahttit buot beliid.

Sámedikki doaimma vuodđun leat dásseárvu ja ovttáárvosašvuoha. Danne áigu Sámediggi ovdánahttit dásseárvvu ja ovttáárvosašvuoda beroškeahhtá sohkahealis, etnalašvuodas ja seksuálalaš sojus. Dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá danne leat heivehuvvon oassin Sámedikki barggus.

Sámi servodagas leat dásseárvohástalusat unnán systemáhtalaččat dutkojuvvon. Dat dattetge ii berre hehttet min evttoheames konkreta strategiijaid ja doaibmabijuid dáláš máhtolašvuoda vuodul sámi álbmoga gaskkas. Deatalaš lea ahte Sámediggi searvá dásseárvodigáštallamii buot dásiin, seammás go bidjá dásseárvvu sámi servodagas almmolaš áššelistui.

Dainna doaibmaplánain háliida Sámediggi addit signálaid ahte bargu dásseárvvuin ja dásseárvosašvuodain lea bajás vuoruhuvvon. Eanemus guovddáži biddjojuvvo sohkahealdásseárvu, seammás go homofiillaid ja lesbaid dilli ja veahkaváldi lagaš birrasiin biddjojuvvo áššelistui.

Doaibmaplánas biddjojuvvojit guovddáži golbma áŋgiruššansuorggi: Dásseárvu sohkahealiid gaskka, gierdavašvuoha iešgudetgelágan seksuála sojuide ja veahkaválddi eastadeapmi lagaš birrasiin. Dáid áŋgiruššansurggiid siskobealde leat dasto hábmejuvvon ulbmilat, strategiijat ja doaibmabijut. Muhtun doaibmabijuid sáhtá álggahit dakkaviđe, go fas eará doaibmabijut gáibidit systemáhtalaš ja guhkes áiggi miellaguottuid duddjonbarggu.

Sámediggerádis lea ovddasvástádus doaibmabijuid čuovvolemis. Muhtun surggiin sáhtá Sámediggi ieš váldit ovddasvástádusa čadaheamis, go fas eará surggiin gáibiduvvojit áŋgiruššamat ovddasvástideaddji eiseválddiid beales. Sámediggi čujuha ahte lea dárbu ollislaččat áŋgiruššat ovddasvástideaddji eiseválddiid guovdu.

Vuodđu doaibmaplánii

Jagi 2002 rájes lea Sámediggi ovddidan oktiibuot vihta dásseárvopolitihkalaš čilgehusa main dásseárvu lea leamaš guovddáži. Čilgehuseid váldoulbmilin lea leamaš bidjat guovddáži hástalusaid mat čatnasit dásseárvui sámi servodagas.

Sámediggi lei 2007:s mielde lágideamen davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánssa, Sámis, man fáddán lei fápmu ja fámuhisvuoha sohkahealperspektiivvas.

Áŋgiruššansurggiid identifiseren doaibmaplánas lea earret eará váldán vuolggasaji ovddit čilgehusein ja čielggadusein Sámedikkis ja raporttas Sámis – Davviriikkalaš sámi dásseárvokonferánssa. Sámi organisašuvnnat mat barget dásseárvoaššiguin leat maddái buktán rávvaggiid/árvalusaid doaibmaplánii.

Deatalaš lea maddái ahte Sámedikkis ovttas gehččet dásseárvvu rájárastá perspektiivvas. Sámi parlamentáralaš ráđdi ávžžuha áigodaga 01.11.08 - 31.12.10 doaibmaplánastis Sámedikkiid ráhkadit dásseárvodoaibmaplána.

Áŋgiruššansuorgi 1: Dásseárvu sohkahealiid gaskka

Váldoulbmil: Dásseárvu galgá heivehuvvot buot politihkkasurggiide Sámedikki barggus.

Sámediggi berre čájehit buori ovdagova dásseárvvu oktavuodas. Dán Sámedikki áigodagas lea Sámedikkis measta dásseárvu sohkahealperspektiivvas válljejuvvon áirasiid gaskka. Dattetge lea ain ollu maid ferte bargat ovdalgo dásseárvu lea ollásit heivehuvvon Sámedikki doaimmas. Sámedikki

legitimitehta juksamis sámi álbmoga gaskkas, lea deatlaš ahte sámeapolitiikka guoská sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid. Ii leat doarvái dušše čujuhit dássásaš ovddastupmái sohkabeliid gaska stivrrain ja ráđiin. Áššesurggiin ja áššiid vuoruhemiin, galgá maiddá leat čielga dásseárvoprofiila.

Nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskasaš dásseárvvu oktavuodas lea sáhka iešmearrideames, vuoiggalašvuodas ja ovttáárvosašvuodas, sihke oktasaččat ja individa dásis. Nissonolbmuid ja almmáiolbmuid galget leat seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát buot servodatsurggiin. Individaid ja guđet guimmiideamet gudnejahttin lea deatlaš dán oktavuodas. Duohta dásseárvvu juksamis sáhtta muhtumin leat dárbu álggahit iešguđetlágan doaibmabijuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid várás.

Oasseulbmil 1: Dásseárvobargu galgá guoskat goappašiid sohkabeliide

Dásseárvu áddejuvvo dávjá nissonáššin. Okta stuorámuš hástalusain ovddosguvlui lea oažžut ovdan ahte dásseárvvus galget searvadahttojuvvot goappašat sohkabealit. Goappašiid sohkabeliin lea ovddasvástádus. Nissonolbmot fertejit čáhkket sámi albmáide dásseárvobarggus dego ovttáárvosaš beallin iige vuostebeallin.

Strategiija: Sámediggi galgá searvat aktiivvalaččat dásseárvopolitiikkalaš ságastallamii
Doaibmabijut:

- Sámediggi galgá čalmustit nissonbeaivvi
- Sámediggi galgá ovddidit oainnuid buot dásiin dásseárvoságastallama oktavuodas
- Sámediggi galgá viidáset ovddidit gulahallama organisašuvnnaiguin mat barget dásseárvosášiiguin

Strategiija: Buot áššemeannudemiin ferte árvvoštallat čuhcetgo áššit nissonolbmuid ja almmáiolbmuid sierraláhkai
Doaibmabijut:

- Sámediggi ferte ovddidit dagaldumiid plána- ja diedáhusbargui man oktavuodas dásseárvu lea heivehuvvon oassi
- Sámediggi ferte buoridit iežas fágalaš gelbbolašvuodá dásseárvvus

Oasseulbmil 2: Ovddastusa sihkkarastin goappašiid sohkabeliide stivrrain ja luohttámušdoaimmain

Sámi servodagain oppalaččat, ja Sámedikkis eandalit, lea deatlaš atnit guovddázis ovttadássásaš sohkabealleovddastusa stivrrain ja doaimmain buot dásiin. Dássásaš mieldeváikkuheapmi doppe gos politiikkalaš mearrádusproseassat álggahuvvojit lea sávahahtti sihke vuoiggalašvuodá vuodul ja sávaldaga vuodul sáhttit ávkkástallat olmmošlaš resurssaiguin buoremus lági mielde.

Strategiija: Dásseárvosaš sohkabealovddastus sámediggeválgalisttain
Doaibmabijut:

- Sámediggi ferte bisuhit gáibádusa listabiddjiide ahte lea unnimusat 40 – 60 % sohkabealovddastus
- Sámedikki politiikkalaš doaibma ferte organiserejuvvot nu ahte maiddá olbmot geain lea fuolahusovddasvástádus sáhttet searvat
- Sámediggi ferte movttidahttit nissonolbmuid ođđasis válljejuvvot ja váikkuhit dasa ahte šaddá ahkearuheapmi sohkabeliid gaskkas, dakkár oktavuodas berre nuorra albmáid ávžžuhit oassálastit.

- Strategiija: • Sámediggi ferte ain joatkit politihkainis dásseárvosaš sohkabealleovddastusain stivrraide ja luohttámušdoaimmaide nammadeami oktavuodas
- Doaibmabijut: • Váldonjuolggadussan ferte leat ahte ásaheamit mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikki bušeahta bokte galgá unnimusat leat 40-60 ovddastus stivrrain
- Sámedikki lávdegottit galget rahčat dássásaš sohkabealovddastusa hárrái

Oasseulbmil 3: Eanet sohkabeliid dáfus ceahkkálastojuvvon bargoeallin

Sámi guovlluin ealáhuseallin lea sohkabealjuogu mielde. Iskkadeamit čájehit ahte nisssonolbmuid ásaheamit leat duoji, bálvalusaid ja gávppi, ja kultuvrra/eaktodáhtolaš surggiid siskkobealde go gas almmáiolbmuid ásaheamit leat mátkkoštusa, boazodoalu ja guolástusaid siskkobealde. Nisssonolbmot ja almmáiolbmot välljejit sierralágan ealáhuseallimis go ásaheamit ealáhuseallimis. Eaktun gievrras ealáhuseallimii lea dat ahte oččoduvvo eanet ceahkkálastojuvvon bargomárkan mas lea stuorát govdodat doaimmaid dáfus.

Sámi vuodđoealáhuseallin nugo boazodoalus, eanandoalus ja guolástusas lea áiggiid čađa nisssonolbmuid rolla dađistaga hedjonan. Ealáhuseallin struktuvradoaibmabijut ja reguleremat leat dagahan ahte nisssonolbmuid barggut eai leat doarvái oainnusmahttojuvvon. Dasto eai leat čálgoortnegat láchččojuvvon nu ahte vuodđoealáhuseallin almmáiolbmot sáhtášedje leat fuolahusolmmožin.

Nisssonolbmuid geain lea alla oahppu, berre geassit eanet mielde innovašuvdnii ja ođđabuvttadeapmái. Earret eará lea deatalaš oažžut ásaheamit dakkár máhtto- ja kulturbargosajiid main lea viiddis márkan ja mat eai leat sorjavaččat almmolaš veahkis.

Sámi guovlluid skuvllaid logut čájehit ahte gánddaid dáfus heaitinproseanta lea stuoris joatkkaskuvllain. Dát dagaha bonju sohkabealjuogu gelbbolašvuoda ektui sámi servodagas.

- Strategiija: Sámedikki váikkuhangaskaoamit fertejit heivehuvvot goappašiid sohkabeliid várás
- Doaibmabidju: • Sámedikki doarjjaortnegat evaluerejuvvojit ja ođasmahttojuvvojit sohkabealperspektiivvas
- Nisssonolbmot ávžžuhuvvojit erenoamážit ohcat

- Strategiija: Nisssonolbmuid riektedilli ja sadi vuodđoealáhuseallin ferte nannejuvvot ja buktojuvvot oidnosii
- Doaibmabidju: • Sámediggi ferte šiehtadallamiin stáhtalaš eiseválddiiguin bargat dan badjeli ahte nisssonolbmuid formála sajádat boazodoalus nanosmahttojuvvot
- Sámediggi ferte álggahit nisssonolbmuid sajádaga evaluerema eanandoalus, boazodoalus ja guolástusain
- Sámediggi áigu oktavuodas stáhtalaš eiseválddiiguin bargat dan badjeli ahte čálgoortnegat vuodđoealáhuseallin heivehuvvojit goappašiid sohkabeliide

- Strategiija: Sámediggi áigu movttiidahtit gánddaid ollásit čađahit joatkkaskuvlla
- Doaibmabidju: • Sámedikki oahppaplánabarggus ferte vuhtii váldit nuorra sámi gánddaid gálggaid ja gelbbolašvuoda ja viidáset bargat dan vuodul.

Oasseulbmil 4: Dásseárvoperspektiiva implementerejuvvo vuoigatvuodabarggus

Sámedikki barggus vuoigatvuodáiguin ja iešmearridemiin biddjojuvvojit deatlaš struktuvrrat sámi servodaga ovddidanbargui. Dán barggus leat ávnnaslaš vuoigatvuodát deattuhuvvon. Dat mearkkaša vuoigatvuodát eatnamiidda ja čáziide, ja dáid guovlluid resurssaide. Vuoigatvuodabarggus ferte ávnnaskeahces vuoigatvuodáid eanet deattuhit. Das lea sáhka vuoigatvuodas mitalit iežas historjjá birra, hállat iežas giela, doaimmahit iežas kultuvrra, meroštallat iežas oahpahusa sisdoalu ja hálddašit iežas kulturmuittuid.

Vuoigatvuodabarggu joatkimis Sámedikkis lea hui deatlaš ahte areálahálddašeamis lea dásseárvo-perspektiiva. Sámedikki biras- ja areálapolitihka ovddideamis berrejit árbevirolaš máhtolašvuoda fievrredeapmi boahhte buolvvaide ja dálkkádatrivvdadusaid váikkuhusat searvadahttojuvvot deatlaš faktuvran. Árbedieđuid suodjaleapmi ferte leat guovddázis dán barggus.

Strategiija: Dásseárvo- ja vealahaneastadanbargu ferte vuodđuduvvot ásahtlaš čat sámi gelbbolašvuodabirrasii.

Doaimbajut: Sámediggi ferte váikkuhit dasa ahte ásahtuvvo orgána mii diehtujuohkima ja duodašteami bokte ovddida dásseárvvu ja vealaheami easteadeami sámi servodagas. Sámediggi ferte váikkuhit dasa ahte ásahtuvvo orgána mas lea ovddasvástádus dásseárvo- ja vealahangažaldagaid goziheamis ja raporteremis sámi servodagas.

Strategiija: Bargat dan badjelii ahte sohkabealperspektiiva heivehuvvo bargui ávnnaslaš kulturvuodu vuoigatvuodáiguin

Doaimbajut:

- Sámediggi áigu ávžžuhit ahte Finnmárkkukommišuvdna lea dihtomielaš sohkabealperspektiivva ektui barggus kárteđettiin dáláš vuoigatvuodáid
- Sohkabealperspektiiva heivehuvvo Sámedikki biras- ja areálapolitihkas

Strategiija: Ávnnaskeahces vuoigatvuodáid sajádat ja máhtolašvuolta dan birra ferte nannejuvvot ja sihkkarastojuvvot seamma dásis ávnnaslaš vuoigatvuodáiguin

Doaimbajut:

- Sámedikki vuoigatvuodabarggus fertejit maiddái ávnnaskeahces vuoigatvuodát heivehuvvot

Strategiija: Bargat dan badjelii ahte sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta heivehuvvo Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji doaimmas

Doaimbajut:

- Sámediggi ferte ásaht bissovaš čoahkkimiid Dásseárvo- ja vealahanáittardeđđiin
- Sámediggi ferte leat mielde váikkuheamen ahte áittardeaddji kantuvrras sihkkarastojuvvo sámi gelbbolašvuolta

Ángiruššansuorgi 2: Gierdavašvuolta sierralágan seksuála sojuide

Ulbmil: Homofiillaid ja lesbaid dohkkeheapmi ja gierdavašvuolta sin ektui

Sámi servodagas lea unnán rabasvuolta eará seksuála sojuid ektui go heterofiila. Ollu homofiillat ja lesbaid ballet čájeheames sin soju dainna baluin ahte makkár reakšuvnnaid sii ožžot servodagas. Ovdagáttuid vuodđun leat dávjá dieđuid váilun. Danne ferte Sámediggi mannat ovddabealde ja ovdánahttit dohkkeheami ja gierdavašvuoda sámi servodagas iešguđet seksuála sojuide.

- Strategiija: Sámediggi ferte aktiivvalaččat searvat miellaguottuid duddjojeaddji bargui homofiillaid hárrái
- Doaimbajut:
 - Viidáset ovddidit gulahallama homofiillaid ja lesbaid organisašuvnnaiguin
 - Sámediggi ferte aktiivvalaččat háhkat eanet máhtolašvuoda homofiillaid ja lesbaid dili birra
 - Sámediggi ferte álggahit kampánja mii hukse guottuid rabasvuoda birra Sámediggi ávžžuha organisašuvnnaid bidjat sierranas seksuála sojuid áššelistui Eanedit máhtu ja álggahit dutkama guottuid/vealaheami birra

Ángiruššansuorgi 3: Veahkaválddi eastadeapmi lagaš birraiin

Ulbmil: Sihke nissonolbmui ja almmáiolbmui galgá leat vuoigatvuohta eallit veahkaválddi ja áitagiid haga ja mánáin galgá leat vuoigatvuohta bajásšaddat veahkaválddi ja balu haga.

Veahkaváldi lagaš birraiin čuohcá garrasit ja das leat suorggahahtti váikkuhusat sidjiide geaidda dat čuohcá. Dán lágan veahkaváldi sáhtta čuohcat mánáide, nissonolbmui ja almmáiolbmui buot agiin, ja sihke nissonolbmot ja almmáiolbmot sáhttet leat veahkaválddalaččat. Dattetge čuohcá nissonolbmui ollu eanet go almmáiolbmui dat eanemus suorggahahtti veahkaváldi. Danne lea erenoamáš deatlaš bidjat guovddáži dan veahkaválddi maid albmát dahket nissoniid ektui. Mánát geat vásihit veahkaválddi ruovttuin, gártet sakka gillát. Norga lea guorrasan ON mánáidkonvenšuvdnii ja lea geatnegahttojuvvo suodjalit mánáid juohkelágan veahkaválddi vuostá.

Hui deatlaš lea čielggasmahttit ahte almmolašvuodas lea ovddasvástáduš veahkaválddis mii dáhpáhuvvá ruovttuin. Justiisa- ja politiijadepartemeanta lea ráhkadan doaibmaplána áigodahkii 2008 - 2011 veahkaválddi birra lagaš birraiin. Dát plána lea mielde ja lea vuodđun Sámedikki bargui.

- Strategiija: Nanosmahttojuvvo veahkkeapparáhta sámi giela ja kultuvrra vuodul juohkelágan veahkaválddalašvuoda várás lagaš birraiin
- Doaimbajut:
 - Sámi mánáid riektesihkarvuohta ja vuoigatvuođat fertejit gozihuvvot mánáidviesu bokte
 - Bargat dan badjeli ahte lea nanosmahttojuvvo veahkkeapparáhta olbmuid várás geat gillájit veahkaválddi
 - Bargat dan badjeli ahte láchčojuvvo dikšunfálaldat veahkaválddalaččaide sámi servodagas

Raporteren ja ekonomalaš váikkuhusat

Sámedikki dásseárvodoaibmaplána 2009 – 2013, čuovvoluvvo Sámedikki jahkásaš bušehtaid bokte áigodagas. Jahkásaš bušehtain mearriduvvo man ollu ruđat galget várrejuvvo dásseárvodoaibmajui. Buot strategiijat mat leat doaibmaplánaš eai gáibit ekonomalaš resurssaid. Dásseárvopolitihkalaš čilgehusaid ovddideami oktavuodas ja jahkedieđáhusa bokte, dieđihuvvo makkár doaibmajut ja proseassat leat álggahuvvo sierranas strategiijaid oktavuodas mat leat doaibmaplánaš.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.11.08 dii. 17.25.

